



Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>



Tür (Type): İnceleme Makalesi

Gönderim Tarihi (Submission Date): 24 Mayıs 2024

Kabul Tarihi (Acceptance Date): 27 Haziran 2024

Yayımlanma Tarihi (Publication Date): 30 Haziran 2024

Atf Künyesi (Citation): Adalar Subaşı, D. (2024). Tâhâ Huseyn'in "Mustakbelu's-Sekâfe Fî Mısır" Adlı Eserinde Eğitime ve Arap Diline Dair Görüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 92-99.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1489664>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atf Gayrı Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

TÂHÂ HUSEYN'İN "MUSTAKBELU'S-SEKÂFE FÎ MISR" ADLI ESERİNDE EĞİTİM VE ARAP DİLİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

Derya ADALAR SUBAŞI*

Öz

Mısırlı önemli bir yazar, eleştirmen ve bir entelektüel olan Tâhâ Huseyn aynı zamanda Mısır'ın çağdaşlaşmasına önemli katkılar sağlamış bir ediptir. Mısır'ın gelişme döneminde yaşadığı sorunlara bir akademisyen gözüyle bakmış, çözüm yolları üretebilmiştir. Farklı alanlardaki çalışmalarıyla bugün bile araştırmacıların dikkati çekmektedir. Onun *Mustakbelu's-Sekâfe fî Mısır* (Mısır'da Kültürün Geleceği) adlı eserindeki görüşlerinden hareketle oluşturulan bu çalışmada eğitimin ve dilin bir toplumun ilerlemesinde yarattığı etki Tâhâ Huseyn'in perspektifinden gözler önüne serilecektir. Tâhâ Huseyn'in, Fransa'dan Mısır'a döndükten sonra yazdığı bu eser, adeta Mısır eğitim sistemi konusundaki hayal kırıklıklarını dile getirdiği bir manifesto niteliği taşımaktadır. Mısır'ın eğitim sistemindeki bu çarpıklıkların düzelmesinin yolunu da batının örnek alındığı bir eğitim sistemini uygulamakta bulmaktadır. İlköğretim ilk olarak fertlerin yaşamını sürdürebilmesi için, ikinci olarak da devletin milli birliğini oluşturabilmesi için gereklidir. Aynı şekilde ulusların bekasını ve devamlılığını sağlaması için ilköğretime ihtiyacı vardır. Çünkü nesilden nesile tüm bireylere nakledilmek zorunda olan milli mirasın içinde ilköğretim de bulunmaktadır. Öğrenilmesi gereken yabancı dillerin İngilizce ve Fransızcayla da sınırlanmaması gerektiğini savunan Huseyn, bilim, edebiyat, felsefe, kültür ve bilginin sadece İngilizlere ve Fransızlara özgü olmadığını, en az İngilizce ve Fransızca kadar ayrıcalıklı başka canlı Avrupa dillerinin de bulunduğunu söylemektedir. Bu milletler de kültürel ve bilimsel yönden en az İngilizler ve Fransızlar kadar başarılı ve özelliklidir. Arapçanın, İslam'ın dili veya geçmiş çağlarda yaşamış Arapların dili olduğu için değil hem geçmişin hem de bugünün ve gelecek nesillerin dili olacağı için öğrenilmesi gerektiğini savunmaktadır. Arapçanın din dili olduğu için öğretildiğini iddia edenler karşısında dinin dilini konuşmanın güzel olduğunu ancak bunu kabul etmekle birlikte dilin her şeyden, durağanlıktan, fikir özgürlüğünden muaf olması gerektiğini, dinin de bütün bunlardan muaf olduğunu belirtmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Kültür, Eğitim, Tâhâ Huseyn.

* Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, adalar@ankara.edu.tr, Orhid: 0000-0002-3308-1295

TÂHÂ HUSEYN'S OPINIONS ON EDUCATION AND ARABIC LANGUAGE IN HIS WORK CALLED "MUSTAKBEL AS-SAKÂFA FÎ MISR"

Abstract

A crucial Egyptian writer, critic, and intellectual, Tâhâ Huseyn is a man of letters who made significant contributions to the modernization of Egypt. Having witnessed the various problems Egypt faced in its development phase, he looked at them from the perspective of an academic and has provided solutions. His works in differing areas draw the attention of researchers even today. This study, based on Tâhâ Huseyn's *Mustakbelu's-Sekâfe fî Mısır* (The Future of Culture in Egypt), reveals his views on the impact of education and language on the progress of a society. This work, written after returning to Egypt from France, is almost like a manifesto expressing his disappointment about the Egyptian education system. He claims that the way to correct these malpractices in Egypt's education system is to implement an education system that takes the West as an example. Primary education is necessary, firstly, for individuals to survive and, secondly, for the state to establish national unity. Likewise, like their citizens, nations need primary education to ensure their continuity and their future. This is because primary education is part of the national heritage and must be transmitted to all individuals from generation to generation. Arguing that foreign languages learned in educational systems should not be limited to English and French, Huseyn says that science, literature, philosophy, culture, and knowledge are not specific only to the British and French and that other living European languages are at least as privileged as English and French. Culturally and scientifically, these nations are just as successful and special as the British and French. He argues that Arabic should be learned not simply because it is the language of Islam or Arab scholars and Arab people in history but because it will be the language of both the past, today, and future generations. Against voices who claim that Arabic is taught because it's the language of religion, he states that although it is great to speak the language of religion, language should be exempt from everything, stability, and freedom of thought. And religion is exempt from all these.

Keywords: Egypt, Culture, Education, Tâhâ Huseyn.

Giriş

Napolyon'un 1798'de Mısır'ı işgaliyle başlayan Batılılaşma sürecinde eğitim, burslu öğrencilik, araştırma vb. nedenlerle Fransa'ya giden Arap öğrenciler ve aydınlar toplumlarının sesi olarak bu Batılılaşmayı Mısır hayatına ve kendi edebî ürünlerine yansıtmaya çalışmışlardır. Bu dönemden itibaren gerek yabancı dillerden yapılan çeviriler, gerek adaptasyonlar gerekse telif eserlerde bu sürecin izlerini görmek mümkündür. Mısır'ın bu süreçten itibaren güven içinde Batılılaşmaya yönelmesinin en önemli nedeni Napolyon'un, İslam'ı yok etmeye veya onları Osmanlı'dan ayırmaya gelmediğine dair güvence vermiş olmasıdır. Napolyon'un tek amacı onları Memlûk zulmünden kurtarmak ve ülkenin gelişimine katkıda bulunmaktır (Goldschmidt, 1990:15).

Mısırda 20. Yüzyıl Arap Edebiyatının en dikkat çeken isimlerinden biri olan Tâhâ Huseyn, bu dönemde Mısır'ın aydınlanma dönemine gerek fikirleri gerekse eserleriyle damga vurmuş bir şahsiyettir. Bir yazar, bir eleştirmen ve Mısır Üniversitesinde ders veren bir akademisyen olarak kendini genç nesillerin eğitimi ve aydınlanmasına adanmıştır. Bu yüzden yaşadığı dönemin diğer entelektüellerine ve kendi öğrencilerine Fransa'da aldığı eğitim döneminde edindiği bilgi ve görgüyü aktarmak için çabalamıştır. Edebî ve ilmî yazıları ve eserleri, yayımlandığı dönemde Mısır'da oldukça yankı uyandırmıştır. Kimi çevrelerin tepkisini çeken bazı görüşlerinden dolayı muhakemesi bile söz konusu olmuş, ancak bu durum onun edebî faaliyetlerini yavaşlatsa da kesintiye uğratmamıştır. Tâhâ Huseyn, bugün bile Arap Edebiyatı okuyan ve bu edebiyata ilgi duyan kimselerin dikkatini çekmektedir. Aşağıda detayları verilecek çok sayıda eseri arasında dikkat çeken, *Mustakbelu's-Sekâfe fî Mısır*'ı (Mısır'da Kültürün Geleceği) Üniversitede görev yaptığı sırada kaleme almıştır. Bu eser yeni ve modern bir Mısır yaratma fikrini taşıyanlar için bir rehber niteliğinde olup öğrencilerine eğitimde modernleşme fikrini aşılabilir bir zemin de oluşturmuştur. Eserin içeriğine geçmeden önce Tâhâ Huseyn'in yaşam öyküsünü bilmek bu eserin dıştan yaklaşım yöntemiyle incelenmesini kolaylaştıracaktır.

1. Tâhâ Huseyn'in Hayatı ve Edebi Kişiliği

1889'da Yukarı Mısır'ın bir köyünde orta halli bir ailenin on üç çocuğunun yedincisi olarak dünyaya gelen Huseyn, (Er, 1997: 136) üç yaşında yanlış bir tedavi yüzünden gözlerini kaybetmiştir. Belki de onun bu fiziksel kaybı, hayal gücünün, edebî üslubunun ve eleştirel yönteminin gelişim kazanmasına katkıda bulunmuş, entelektüel kişiliğinin oluşmasında etkili olmuştur.

Dokuz yaşında Kuttâb'a (köy okulu) giden ve on yaşında hafız olan Huseyn, ilköğrenimini bitirdikten sonra, 1902 yılında Ezher Üniversitesine girmiş ve orada üç yıl eğitim görmüştür. Ezher'de dinî ilimler, mantık, fıkıh usulü ve İbn Mâlik'in nahiv alanında yazdığı *El-fîye*¹'sine, İbn 'Akîl'in yazdığı şerh gibi klasik Ezher derslerini okumuştur. Bu süreçte, Ezher'i geri kalmış ve dar ufuklu olmasından dolayı eleştirmiş, Ezher geleneklerine karşı çıkmıştır (Dayf, 1974:278, Fâhurî, 1986:337). Buna rağmen, Ezher'de, Muhammed Mustafa, edebiyat dersleri aldığı Seyyid el-Marsafî ve en önemlisi birkaç dersine katıldığı Muhammed Abduh gibi şahsiyetleri tanıma fırsatı bulmuş olmasını kendisi için bir şans olarak değerlendirmektedir. Sonuç olarak, Ezher, her ne kadar kısır bir döngü içinde olsa da orada aldığı eğitim onun ilmî ve akademik kariyerinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

1912 yılında Ezher'den ayrılarak ya da bir rivayete göre oradan atılarak Kahire'de yeni kurulmuş Mısır Üniversitesine girer. Bu üniversitede, o sırada İtalyan doğu bilimci Nallino, Almanya Tubingen Üniversitesi hocalarından Santillana gibi Avrupalı seçkin hocalar ders vermekteydiler. Bu hocalardan aldığı dersler Tâhâ Huseyn'in öz kültürüne yeni bir görüş açısı kazandırmıştır. Bu üniversitede, "*Zikrâ Ebi'l-Âlî*" adındaki Ebu'l-'Alâ' el-Ma'arrî üzerine hazırladığı doktora tezini tamamlamıştır. Bu tez, Mısır Üniversitesinde tamamlanmış ilk doktora tezi olma özelliğini taşımaktadır. Daha sonra üniversite tarafından Fransa'ya gönderilmiş, Mountpellier Üniversitesi'nde Yunanca ve Latince dersleri almış, tarih ve edebiyat dersleri yanı sıra Fransız filozof Michel Foucault'nun derslerine de katılmıştır. Ayrıca Paris'te, Sorbonne Üniversite'nde dört yıl okumuş, tanınmış sosyolog Durkheim'den dersler almıştır (İnayet 1991:70-71, el-Cundî, 1977:22, Er, 1997:137). Anatole France gibi ünlü Fransız yazarları okumuş, Fransa'da, İbn Haldun üzerine ikinci bir doktora tezi hazırlamıştır. Klasik derslere ek olarak, Avrupa Tarihi, Fransız Edebiyatı ve Descartes Felsefesi okurken, aynı zamanda Fransızca dersleri almaya da devam etmiş, Fransız şair Racine'in şiirlerini dinlemiştir. Bu okumalar sırasında hem meslektaşları hem de Fransızca hocası olan Suzan ile dünyayı adeta yeniden görmeye başladığı söylenir. Huseyn, gözlerinin yerine geçecek olan Suzan ile 9 Ağustos 1917'de evlenmiştir (Hourani, 339, Yusuf, 2010). Mısır'a döndükten sonra Mısır Üniversitesinde ders vermeye başlamış, bu üniversitede üstlendiği ilk ders *Antik Yunan ve Roma Tarihi* olmuştur. Ayrıca edebiyat, felsefe ve pedagoji dersleri de vermiştir. Tiyatro sanatı Mısır'da yaygınlaşınca el-Hilâl dergisinde her ay Fransız yazarların tiyatro eserlerinden birinin özetini eleştiri ve çözümleme ile birlikte yayımlamıştır (İnayet, 1991:72). 1930 yılında, Mısır Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanlığı, 1950 yılında, Eğitim Bakanlığı görevleri de dâhil pek çok resmi görevlerde bulunmuştur. 1958'de edebiyat alanında devlet takdir ödülüne layık görülmüş, bundan sonra *'Amîdu'l-Edebi'l-'Arabî* (Arap Edebiyatını Direği) olarak anılmıştır. 28 Ekim 1973'te, ölümünden birkaç saat önce BM Edebiyat Barış Ödülünü almıştır (Fâhurî 1984, 337, Er 1997:137). Tâhâ Huseyn'in adını duyuran ilk kitap 1926 yılında yayımlandıktan sonra büyük tepkilere neden olan *Fi's-Şi'ri'l-Câhilî* adlı eseridir. Bunun üzerine kitabın bazı bölümleri düzeltilerek *Fi'l-Edebi'l-Câhilî* adıyla yeniden yayımlanmıştır (Er, 1997:137). Huseyn'in diğer eserleri arasında ilk cildini 1929, ikinci cildini 1932 yılında yayımladığı otobiyografisi *el-Eyyâm, el-Fitnetu'l-Kubrâ, Hadîsu'l-Erbi'a', Mustakbelu's-Sekâfe fi Mısır*, Avrupa'ya giden Arap gençleri konu edinen ilk roman olan *Edîb, Duâ'u'l-Kerevân* ve *Şeceretu'l-Bu's* adlı romanları da bulunmaktadır (*Encyclopaedia Britannica*, 2024, Er, 1997:137).

Tâhâ Huseyn'in edebî üslubunun oluşmasında Oryantalistlerin büyük etkisi olmuştur. Özellikle Roma Tarihi, Yunan Edebiyatı, Helenistik Felsefe ve bu edebî mirasın insan düşüncesinin kaynağı olduğu fikrinden etkilenmiştir (el-Cundî, 1977:35). Tartışma yaratan eserlerinin özünde bu fikirler bulunmaktadır ve özellikle İslam Öncesi Arap şiirinin güvenilirliği konusunda yaptığı yorumlarla tepki toplamıştır. Çalışmalarında, İslami kalkınmanın sağlanması amacıyla bir Batılılaşma girişimi içinde olmuş, İslam

¹ Bu eser Arap gramerinin 1000 beyitte anlatıldığı manzum bir eserdir.

düşüncesinin temelini başta Batılı ve Yunan olmak üzere çeşitli dinî grupların tanıtılması ve bu bağlamda İslam'ın yeniden yorumlanması şeklinde değerlendirmiştir.

2. Mustakbelu's-Sekâfe fî Mısır Adlı Eseri

Tâhâ Huseyn, 1938 yılında yayımlanan bu eserinin önsözünde kendisini bu kitabı yazmaya yönlendiren iki sebep olduğunu belirtmektedir. Bunlar Londra'da İngilizlerle Mısır arasında ve Montrö'de Avrupa ile Mısır arasında imzalanan anlaşmaların Mısır'a sağladığı avantajlardır. Böylece Mısır'ın yeni bir döneme başladığını, bu sayede elde ettiği haklarla ciddi adımlar atması gerekliliğini belirtmiş, Mısır'ın üstlendiği görevler ve bunları uygulamamanın getireceği ağır sonuçlardan bahsetmiştir. Tâhâ Huseyn, ülkenin içinde bulunduğu gelişim sürecinde gençlerin gelişime dair hassasiyetine büyük önem vermiştir. Gençlere Batıyla ilişkiler kurulması neticesinde yaşanacak kültürel değişime dair bilgilendirmelerde bulunmuş, hem kültür hem de eğitim açısından onlara rehberlik edecek bir çalışma yapması gerektiğini düşünmüştür. Paris'te katıldığı Ulusal Entelektüel İş birliği Komiteleri Konferansı'na Mısır temsilcisi olarak katılan Huseyn, orada tanık olduğu diyaloglar neticesinde farklı kültürlerin bilimsel kültürlerini nasıl şekillendirdiklerini, bu sayede hissettiği duyguların umutlarını artırdığını belirtmektedir. Bu bağlamda bunu kendi ülkesi için bir fırsat olarak gören Huseyn, Mısır'a döndükten sonra gerek Milli Eğitim Bakanlığı'na gerekse bağlı bulunduğu üniversiteye bu konferansta edindiği izlenimleri rapor etmeyecektir; çünkü raporların hep kâğıt üzerinde kaldığını bilmektedir. Aksine bunları daha faydalı olacağı düşüncesiyle üniversitedeki öğrencilerine sunacaktır. MEB'in beklediği rapor yerine, bir kitap hazırlamak ve bu kitabı üniversite konseyi üyelerine dağıtmak ister. Belki de bu kitabın tamamı veya bir kısmı eğitimle ilgilenen bazı kişiler tarafından olumlu karşılanır ve içindeki bazı görüşler dikkate alınır. Belki de eleştirilir; ama bu yapılırken bile pek çok açıdan gerçekleri ortaya çıkaracak ve verimli bir tartışmayı gündeme getirecektir. Şüphesiz ki bu, genç nesillerin daha donanımlı olması ve Mısır için bir şeyler başarabilmeleri için bir fırsat olacaktır. Bu amaçlarla *Mustakbelu's-Sekâfe fî Mısır* adlı eserini yazmaya koyulur ve bu eser yayımlandığında, bunu genç üniversite öğrencilerine hediye ettiğini belirtir. Eserde genel olarak Mısır'ın Avrupa ülkeleriyle kültürel alışverişinden, Mısır medeniyetinin kimliğinden bahsetmekte, eğitimin sorunları ve ideal eğitimin nasıl olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Burada ağırlıklı olarak ele alınan konuların başında eğitim ve dil öğretimi gelmektedir. Özelde ise ilköğretimin önemi, yabancı dil ve Arapça öğretimi üzerinde ayrı olarak durmaktadır. Her biri diğeriyle etkileşim içinde olan bu konular aşağıda ayrı başlıklar halinde değerlendirilmektedir.

2.1. İlköğretimin Önemi

İlköğretim anayasayla zorunlu hale getirilene kadar Mısırlıların göz ardı ettikleri bir konuydu. Tâhâ Huseyn, ilköğretimi gerçek demokratik hayatın temel taşı olarak görmekteydi. İlköğretimin yaygınlaştırılması için demokratik bir devletin gerekli olduğunu belirtmekteydi. Ona göre ilköğretim demokratik bir çevrede gerçekleşecekse, bu demokratikliğin gençlere yaşam, hürriyet ve barış vermesi gerekiyordu. Demokrasinin insanlara sağladığı hayat, tartışmasız maddi ve manevi olarak gelişmeyi, yükselmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda devletin en önemli görevi anayasasında ilköğretimi zorunlu kılmasıdır. İlköğretim, kişinin kendini, doğal çevresini ve vatanını tanımasını, kendi ihtiyaçları ile bu doğal çevre ve vatanı arasında uyum sağlamasını olanaklı kılmaktadır. Kişi her şeyden önce okumaya, yazmaya ve düşünmeye ihtiyaç duyar. İşte ilköğretim bu ihtiyaçları karşılayacak eğitimi vererek çocukları hayata hazırlamaktadır.

İlköğretim ilk olarak fertlerin yaşamını sürdürebilmesi için, ikinci olarak da devletin milli birliğini oluşturabilmesi için gereklidir. Aynı şekilde ulusların bekasını ve devamlılığını sağlaması için ilköğretime ihtiyacı vardır. Çünkü nesilden nesile tüm bireylere nakledilmek zorunda olan milli mirasın içinde ilköğretim de bulunmaktadır. Devletin görevi bu hedefler doğrultusunda gençleri eğitimle donatmaktır. Tâhâ Huseyn bunu şöyle örneklendirmektedir:

“Küçük yaşlarda ezber taşa şekil vermek gibidir; ancak şairin de dediği gibi bu taş, kuzey ve güney rüzgârlarına açık bir şekilde bırakılırsa üzerindeki izler zamanla silinir. Bilgiler yok olur ve üzerinde hiçbir

iz olmayan, şekil verilmemiş bir hale dönüşür. Bu yüzden belli zaman aralıklarında bu bilgileri tazelemek gerekmektedir. Böyle yapıldığında izler açık ve net olarak kalır, ne rüzgâr ne toz toprak onu silebilir”

Tâhâ Huseyn burada yaptığı benzetmede İmru'l-Kays'ın muallakasında geçen şu beyite gönderme yapmaktadır.

فَتَوْضِحَ فَأَلْمَقْرَأَةَ لَمْ يَغْفُ رَسْمَهَا لِمَا نَسَجَتْهَا مِنْ جَنُوبٍ وَشَمَالٍ

*Tûdah ve Mikrat'ta, kuzey ve güney rüzgârlarının dokumuş olduğu,
henüz izleri silinmemiş (olan hatrasına ağlayalım)*

İnsanın eğitiminin temel taşı oluşturan ilköğretim adı üstünde bilgi harikalarıyla ilk tanışılan yerdir. Dolayısıyla burada sunulan eğitimin kalıcı bir şekilde yapılması gelecekteki eğitim yaşamının şekillenmesinde etkili olacaktır. Doğaldır ki eğitim gören herkes aynı kişilikte ve amaçta olmayabilir. Bu bağlamda Tâhâ Huseyn'in eğitim gören gençleri üç gruba ayırdığını görüyoruz.

Birinci grup iyi ya da kötü herhangi bir amaç için eğitimi sürdürenlerdir. Bu grubun eğitiminde çocukların kültürel yönden gelişimini sağlamak ilk hedeftir. Öyle ya da böyle bir şekilde, bir amaç doğrultusunda eğitime devam eden bu grup kanımızca toplumsal gelişim için büyük önem arz etmektedir. Eğitime belki de bir görev olarak başlayan bu grup belli bir kademedен sonra eğitimi bırakabilmektedir. O yüzden, mevcut süreçte bu gruba ne verilebildiği çok önemlidir.

İkinci grup hayatını kazanacağı bir meslek öğrenmek için eğitimi sürdürenlerdir. Bu kişilerin eğitiminde sadece meslek dersleri değil, onları kültürel ve bilgisel yönden geliştirecek dersler de verilmesi gerekmektedir. Bize göre bu grup ilk gruba göre daha bilinçlidir, çünkü hedeflerinde yapmak istedikleri bir meslek bulunmaktadır. Bu mesleğe dönük eğitimin yanında bu öğrencileri kişisel ve kültürel yönden daha ileriye götürecek derslerin de verilmesiyle aldıkları eğitim daha nitelikli hale gelecektir.

Üçüncü grup okuldan sonra babalarıyla ya da yakınlarıyla ticari, zirai veya zanaat gerektiren bir işte çalışanlardır. Hayat onları yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmaya zorlamıştır. Devletin bu kişileri eğitmek için işten arta kalan vakitlerinde akşam dersleri planlaması gerekmektedir. Hangi şekilde olursa olsun devletin, yaşı küçük bireyleri kültürel yönden zenginleştirmesi ve yetişkinliğe hazırlaması gerekmektedir. Bunu sağlamalıdır ki yetişkin olduklarında ister meslek okuluna gitsin, ister çalışsın, ister normal eğitim görsün aralarında kültürel yönden bir uçurum olmasın. Ona göre hayat halkların değişmesiyle hızlı bir şekilde değişmektedir. Devletlerin ilerlemeyi sağlayabilmeleri için okuma yazma seferberliği yapılması böylece eğitim gören çocukların okur, yazar ve düşünür hale gelmesi sağlanmalıdır. Akıl günden güne, zamanla gelişir. Zihinsel gelişiminin her aşamasında da düşünme yetisi daha da sağlamlaşır. Mısır devletinin görevi bu amacı gerçekleştirmek ve sağlam zihinli nesiller yetiştirmektir.

Tâhâ Huseyn'in bu sınıflaması o dönemin şartlarına göre değerlendirildiğinde son derece titizlikle düşünülmüş ve ilköğretimin Mısır toplumunda bulunduğu karşılıklara dair bir tablo sunmuştur. Her kesimden insanın eğitimini önemsemesi gereken devlet, her bir vatandaşını eğitimle donatmakla yükümlüdür ve eğitimin şartlarını vatandaşın sosyal durumuna göre düzenlemesi gereken de yine devlettir.

2.2. Eğitimde Yabancı Dilin Önemi

Tâhâ Huseyn, eğitimin önemine dair ayrıntılı yorumlamalarının ardından yabancı dilin önemine de dikkat çekmektedir. Mısır'ın, diğer ülkeleri kültürel yönden tanınması ve bu ülkelerle iletişim kurması için genç neslin İngilizce, Almanca, İtalyanca, Fransızca gibi dillerden en az birini ya da birkaçını iyi bilmesi gerekmektedir. Farklı ülkeler ve kültürlerle bilim köprülerinin kurulabilmesinin önemli bir anahtarı yabancı dil bilmektedir (Huseyn, 1938: 77). Mısır'da yabancı dil öğretiminin gelişimi üzerine şunları söylemektedir:

Çocuklarımız ihtilalden önce Fransızca öğreniyorlardı; çünkü biz Fransa'yı kendimize bir öğretmen ya da bir önder olarak görmüştük. Sonra İngilizler gelip çocuklarımızı dillerini öğrenmeye zorladılar ve

devlet okullarından Fransızca'yı kovana kadar savaştılar. Bazı yabancı okullarda da serbest bıraktılar, sonunda çocuklarımıza tekrar Fransızca öğretmeye başladık; ancak orta öğretimde rağbet görmeyen seçmeli bir dil olarak kaldı. Daha sonra Allah işimizi kolaylaştırdı ve kız çocukları için okullar açtık ancak orada Fransızcanın birinci dil olarak okutulup okutulmadığını bilmiyorum. Şüphesiz bu bocalama ve tereddüdün kaynağı politikadır. İngilizce ve Fransızca arasında bocaladık hala da bocalıyoruz. Ancak üstünlük her zaman İngilizcede olmuştur (Huseyn, 1938: 155). Tâhâ Huseyn'in bu ifadeleri Mısır'da yabancı dil eğitiminin tarihsel sürecini göstermesinin yanı sıra Fransızca ve özellikle İngilizcenin yabancı dil olarak önemine dikkat çekmektedir.

Öğrenilmesi gereken yabancı dillerin İngilizce ve Fransızcayla sınırlanmaması gerektiğini savunan Huseyn, bilim, edebiyat, felsefe, kültür ve bilginin sadece İngilizlere ve Fransızlara özgü olmadığını, en az İngilizce ve Fransızca kadar ayrıcalıklı başka canlı Avrupa dillerinin de bulunduğunu söylemektedir. Bu milletler de kültürel ve bilimsel yönden en az İngilizler ve Fransızlar kadar başarılı ve özelliklidir. Şöyle anlaşıyor ki ihtilalden önce Fransızca öğrenmek Avrupa medeniyetiyle ilişki kurmanın tek yoluydu. Çünkü siyasi yaklaşımlar Fransa'yla diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla ilişki kurmayı gerektiriyordu. Ancak özgürlük kazanılıp, başka milletlerle ilişkiler kurulduktan sonra, kültürel ve fikri hayatın Fransızca'ya ya da İngilizce'ye sınırlanmasına gerek kalmamıştır. Bu süreci, *artık hangi Avrupa dilini, hangi kültürü ve bilimi öğreneceğimiz konusunda özgürdük* şeklinde açıklayan Huseyn, halkın da bunu anladığını ve uzun zamandır çocuklarını eğitim görmek üzere Fransa ve İngiltere'den farklı olarak Almanya ve İtalya gibi ülkelere de göndermeye başladığını belirtmektedir. Üniversite de buna uyum sağlamış, Almancayı edebiyat fakültesinde okutulan diller arasına almış ve öğrencilerini Almanya'ya ve İtalya'ya göndermiştir. Mısır Milli Eğitim Bakanlığının bu duruma uyum sağlaması ise çok zaman almıştır. Okullarda İngilizce ve Fransızca okutulmaya devam etmiş, burslu öğrenciler sadece İngiltere ve Fransa'ya gönderilmiştir. Tâhâ Huseyn, Eğitim Bakanlığının tüm okullarda İngilizce ve Fransızcadan başka dil okutulmasını serbest bırakması gerektiğini belirtmektedir (Huseyn, 1938: 156-158). Huseyn, liselerde öğrencilere bu dört dilden birini seçme hakkı tanınması gerektiğini, en azından Almanca ve İtalyancanın seçmeli ders olarak verilmesini önermekteydi. Böylece Mısır'ın saygınlığı artacak, güçlü bir Mısır karakteri oluşturulabilecekti.

İngiltere ve Fransa'da ya da Mısır'da bulunan bu ülkelere ait yabancı okullarda sadece iki dilin değil birçok yabancı dilin öğretilmekte olduğunu, genel eğitimin öğrencileri üniversiteye hazırladığı gerçeği yanında bir ya da iki yabancı dil bilmelerinin onlar için yararlı olacağını vurgulamaktadır. Ona göre sadece iki dile özgü olarak yapılan eğitim öğrencileri üniversiteye hazırlamaz. Özellikle de kültürel yönden önemli bir yere sahip olan edebiyat fakültelerinde herhangi bir konuda uzmanlaşmak istediklerinde ikiden fazla yabancı dil bilmemelerinin eksikliği hissedilir. Örneğin, Sami diller ya da klasik çalışmalar konusunda uzmanlaşmak isteyen için Almanca olmazsa olmaz bir dildir. Aynı şekilde İslami eserler ve Mısır eserleri konusunda uzmanlaşmak isteyen bir kimse de Almancaya ihtiyaç duyacaktır. Bunun için fakülte Almanca dersleri koyarak, bu dersi öğrencilere zorunlu veya seçmeli olarak aldırmalıdır. Eğitim gördükleri, uzmanlaştıkları alanda yeterli olabilmek için dili iyice öğrenmeleri gerekmektedir.

Aslında bu diller ortaöğretimde öğretilse gençler uzmanlaşmak ve derinleşmek istedikleri konuda daha başarılı olacaktır. Devlet de, bu öğrencileri dil öğretim bursuyla yurt dışına göndermek için maddi bir kayba uğramamış olacaktır. Eğer bu problem çözülmezse büyük bir kültürel tehlike ortaya çıkacaktır.

Örneğin hukuk fakültesine giren bir öğrenci için Fransızca çok önemlidir çünkü hukukla ilgili kavramların çoğu Fransızcadır. Oysa öğrenciler hukuk fakültesine Fransızca'yla ilgili hiçbir şey bilmeden gelmektedir (Huseyn, 1938: 159-160).

Tâhâ Huseyn'in bu bağlamdaki yorumları hayli ilgi çekicidir. Öğrencilerin gelecekte okuyacakları bölüme göre seçmeli olarak alacakları yabancı dil dersleri onları hayat yolunda bir adım öne çıkaracaktır. Öğrencilerin farklı yabancı dilleri öğrenmeye yönlendirilmesi ise farklı kültürleri tanımaları, bilgi ve görgülerini artırmaları açısından olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir. Tâhâ Huseyn, sadece bir milletin kültürünü örnek almayı veya özümsemeyi yanlış bulmaktadır. Kişilere, bütün milletlerin kültürünü anlamaya yönelik olarak diğer kültürlerle tanışma olanağı sağlanması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerin kültürü yaygınlaştırma etkinliği budur.

Tâhâ Huseyn, Mısır'ın eğitim sisteminin vahim durumuna dikkatleri çekerken Mısır'ın geleceği ile ilgili umutları sönmemiştir. Bunu belirttiği ifadeler okuyucunun da yüreğine su serpmektedir.

Son derece rahatım, mutluyum ve heyecanlıyım, çünkü Mısır'ın kültür ağacının gülümsediğini görüyorum. O ağaç Mısır topraklarında kök salmıştır. Dalları da Mısır semalarında yükselmektedir ve her tarafa uzanmaktadır. Mısır halkı için tatlı meyveler verir. Bu meyvelerde kalpler için zekâ, akıllar için gıda ve ruhlar için kuvvet vardır. Mısırlılar bu, bol yeşil yapraklı ağacın dallarına güvenirlere, bu ağacın gölgesinde barınırlar. Tek bir ağaçtan yayılan bu Mısır kültürü onları çeşitli bilimlere, bilgi türlerine, sanatsal zevkin tarzlarına götürmektedir (Huseyn, 1938:175-176). Tâhâ Huseyn'in, bu sanatlı ve özel üslubu Mısır'ın kadim geçmişine ve öz kültürüne vurgu yapar niteliktedir. Bu demek oluyor ki, Mısır kendi öz kültürüne sahip çıktığı müddetçe, köklü geçmişinin güçlü kanatları altında hızla güçlenecek ve her seferinde yeniden dirilecektir.

2.3. Arapçanın Öğretilmesi

Tâhâ Huseyn eğitimin önemi ve eğitimde yabancı dilin olmazsa olmaz bir nitelik taşıdığını açıkladıktan sonra, Anadili Arapçanın da devlet okullarında ve diğer okullarda öğretilmesi gerektiğini savunmaktadır:

Arapça anadilimizdir, Arapça öğreniyoruz, çünkü bizim milli kimliğimizin, vatanseverliğimizin bir parçasıdır. Atalarımızın mirasını bize, bizden kalacak olan mirası da gelecek nesillere ulaştıracaktır. Günlük yaşamda birbirimizle iletişim kurmak ve kendimizi anlamak için kullandığımız dil Arapçadır. Biz farklı isteklerimizi, varlığımızı, duygularımızı, eğilimlerimizi düşünerek keşfeder, düşünmeden kendimizi bilemeyiz. Düşündüğümüz zaman dilimiz kişisel duyguların, düşüncelerin ve hislerin aracı olur.

Bu sözlerin ardından Arapça öğreniyoruz veya öğretiyoruz çünkü Arapça kişisel ve toplumsal hayatın zorunluluklarından biridir diyerek Arapçanın da Mısır toplumunun zorunluluklarından biri olduğunu, okuma yazma seferberliği gibi uygulamalarla okuryazar sayısının artırılmasının halkın öz kültürünü öne çıkaracak bir gelişme olacağını vurgulamaktadır.

Arapçanın, İslam'ın dili veya geçmiş çağlarda yaşamış Arapların dili olduğu için değil, hem geçmişin hem de bugünün ve gelecek nesillerin dili olacağı için öğrenilmesi gerektiğini belirten Huseyn, Arapçanın din dili olduğu için öğretildiğini iddia edenlere karşı dilini konuşmanın güzel olduğunu belirtir. Bunu kabul etmekle birlikte dilin her şeyden, durağanlıktan, fikir özgürlüğünden muaf olması gerektiğini, dinin de bütün bunlardan muaf olduğunu vurgular.

Sonuç olarak Arapça din adamlarının tekelinde değildir. Bu dili konuşan tüm nesillerin ya da milletlerin mülkiyetindedir. Bütün bu insanlardan her biri bu dili kullanmak konusunda özgürdür. Öyleyse Arapça öğretiminin sadece Ezher'in ya da Ezherlilerin ya da uzaktan yakından Ezherlilerle ya da Ezherle ilişkisi olan okullar ve enstitülerce yapılması anlamsızdır. Ezher, Müslüman olsun ya da olmasın Arapça konuşan herkes için tek adres değildir. Ezher dışında da başka çevrelerde Arapça bilinir ve öğrenilir. Bu çevrelerin kimi İslami, kimi İslami değildir. Çünkü Arapça gelişimini tamamlamış olan bir dildir. Öyle ki olgunlaşmış meyvelerini Ezher'den önce vermiştir. Arap dilinin kurallarını ortaya koyan Ezherliler değildir. Halil'in, Sibeveyh'in, el-Ahfeş'in, ve Muberrred'in, Kisâî'nin, el-Ferrâ'nın, Sa'leb'in, Câhiz'in ve daha eskilerin uzaktan yakından Ezher ile alakaları yoktur. Arap dilini ortaya koyanlar din adamları değildir. Arapça bize şiir, nesir, felsefe, edebiyat ve bilim olarak eskilerden miras kalan bir dildir (Huseyn, 1938:176). Burada Arap edebiyatının seçkin örneklerinin verildiği Emeviler ve Abbasiler dönemi yazarlarının isimlerini zikreden Huseyn, bu dönemlerde kullanılan Arapçanın günümüz Ezher'inden çok daha önce ortaya koyulduğunu, kurallarının tamamlandığını, öğrenilip öğretildiğini ve bu dilde seçkin eserlerin yazıldığını belirterek Ezher'e olan olumsuz yaklaşımını da dillendirmiş olur. İnsanların Ezher'i bir dil otoritesi olarak görmeyi bırakıp geçmişlerine bakmaları Arap dilinin sınırlarının genişliğini görmeleri için yeterli olacaktır. Firavunlar dönemine saygı duymakla birlikte Mısır'ın Arap tarihi devresini merkeze almış ve Arapçayı Mısır ulusu için dinden daha önemli ve birleştirici bir öğe kabul etmiştir. Arapça dinî değil daha çok millî bir değerdir. (Fazlıoğlu, 2010:378). Bütün bu düşünceler, Tâhâ Huseyn'in, gençleri

ileri görüşlülüğe, Batılılaşmaya çağırırken, onları öz kültürlerinden koparmak niyetinde olmadığını bir göstergesidir.

Sonuç

Tâhâ Huseyn, kültürün, eğitimin ve dilin Mısır'ın gelişimi üzerindeki önemine işaret ettiği *Mustakbelu's-Sekâfe fî Mısır* adlı eserinde ortaya koyduğu örneklerle, yaşadığı dönemin önemli bir düşünürü ve entelektüel bir aydını olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu eserde, onun Mısır'daki eğitim kurumlarını özellikle Ezher'i eleştirdiği, bunda kendi Ezher tecrübelerinin büyük payı olduğu aşikârdır. Ezher'de verilen eğitimi hep baskıcı ve gelişime kapalı olarak gören Huseyn, Mısır eğitim sisteminin Avrupa'daki eğitim sisteminden geri olduğunu kabul etmekte ve bununla birlikte Mısır eğitim kurumlarını ıslah etmek konusunda Avrupa modeli okulların örnek alınmasını önermektedir.

Tâhâ Huseyn'in bu görüşlerinin kökeninde doktora eğitimi boyunca Avrupa'daki eğitim sistemini yakından tanımış olması bulunmaktadır. Başlangıçta da değinildiği gibi Tâhâ Huseyn Fransa'da alanında öncü olan hocaların derslerine katılmak suretiyle kendini kültürel ve bilimsel yönden geliştirmiştir. Fransa'dan Mısır'a döndükten sonra yazdığı bu eser, adeta Mısır eğitim sistemi konusundaki hayal kırıklıklarını dile getirdiği bir manifesto niteliği taşımaktadır. Mısır'ın eğitim sistemindeki bu çarpıklıkların düzelmesinin yolunu da Batının örnek alındığı bir eğitim sistemini uygulamakta bulmaktadır. Ona göre Arapça, tıpkı Yunanca ve Latince gibi klasik bir dildir. Bu dilleri bilmek ve klasik kaynakları bu dillerden okuyabilmek bir meziyettir. Huseyn'in kast ettiği Arapça konuşma dili olan Arapça değil, fasih Arapçadır. Halk dilinden, farklı bir kültür ve medeniyet dili olan fasih Arapçanın bilinmesi ve klasik Arapça kaynakların bu dilden okunması da Mısır milliyetçiliğinin bir gereğidir.

Zaman zaman cümlelerinde yaptığı vurgular, tekrarlar eserin dilini daha zengin kılmakta ve süslemektedir. Akıcı bir dil ve üslup kullanan yazar, gerek seçtiği kelimeler gerek kurduğu cümlelerle okuyucunun dikkatini çekebilme, bilimsel bilgileri, verileri ve düşüncelerini sunarken aynı zamanda edebiyatçı kişiliğini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda eserin edebi bir dille yazılmış bilimsel düşünceler hazinesi olduğunu söylememiz çok yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Tâhâ Huseyn". *Encyclopedia Britannica*, 10 Apr. 2024, <https://www.britannica.com/biography/Tâhâ-Huseyn>. Accessed 17 May 2024.
- el-Cundî, Enver. (1977). *Tâhâ Huseyn, Hayâtuhu ve Fikruhu fî Mizâni'l-İslâm*. Mısır, Dâru'l-İ'tisâm.
- el-Fâhurî, Hannâ. (1986). *el-Câmi' fî Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî, el-Edebu'l-Hadîs*. Beyrut, Dâru'l-Cîl.
- Dayf, Şevkî. (1971). *el-Edebu'l-'Arabîyyi'l-Mu'âsır fî Mısır*. Kahire.
- Er, Rahmi. (2021). *Modern Mısır Romanı*. Ankara, Hece Yayınları.
- Fazlıoğlu, Şükran. (2010). Tâhâ Hüseyin. *DİA*. (C. 39, s. 377-379), İstanbul.
- Huseyn, Tâhâ. (1938). *Mustakbelu's-Sekâfe fî Mısır*. Kahire.
- Haurani, Albert. (1994). *Çağdaş Arap Düşüncesi*. Ankara, İnsan Yayınları.
- Goldschmidt, Arthur. (1990). *Modern Egypt, The Formation of a Nation-State*. Kahire, The American University of Cairo Press.
- Yusuf, Muhammed. (2010). *Nebze 'an Hayâti Tâhâ Huseyn fî Dav'i Kitâbihi el-Eyyâm*, <https://www.oudnad.net/spip.php?article3139>, E.t. 17.05.2024